

BACSÓ JENŐ:

AZ ELISMERÉS ÉS LEMONDÁS, MINT TUDOMÁSKIJELENTÉS

Az újabb perjogi vizsgálódásoknak kétségkívül egyik legnagyobb eredménye a perjognak a magánjogtól való elkülönítése, melynek folytán a magánjogias felfogáson alapuló szemléleti mód helyébe, a közjogias irányzat lépett előtérbe s a tudományban s részben a törvény alkotásánál is ez alapon állítják fel a perjogi szabályokat s a pert nem tekintik többé olyan jogvédelmi eszköznek, mely minden tekintetben a felek rendelkezése alatt áll, hanem olyan intézménynek, melynek célja végeredményben az igazság kiderítése s ezzel kapcsolatban a magánjogrend megvalósítása.

E közjogias irányzatnak következményeit azonban sem az elmélet, sem a törvényhozás és gyakorlat nem vonja le a maga összességében s a pernek, mint jogintézménynek szabályozásánál nem egy olyan rendelkezéssel találkozunk, melyek a régi magánjogias felfogásra vezethetők vissza. E rendelkezések közül egynehányra más alkalommal már rámutattam,¹ de különösen az elismerés és lemondás perjogi szabályozása vezethető vissza erre a magánjogias felfogásra, mely épen azért megváltoztatandó volna.

I. A perjogi irodalom sok vitás kérdése között ugyanis nem utolsó helyen áll az elismerés és lemondás s ezzel kapcsolatban a beismerés, mint perbeli cselekvény jogi természete.

Kétféle nézet is harcol egymással s míg az egyik azokban magánjogügyleti akaratkijelentést, vagy legalább is rendelkezést lát, addig a másik azokat a bizonyítás körébe vágó perbeli cselekvényeknek tekinti. Szűk e keret arra, hogy e nézetek irodalmi ismer-

¹ A polgári per célja. Debrecen. 1931—34. Tudományos perjog. Debrecen. 1937. Polgári perrendtartásunk reformja. Debrecen. 1939. A polgári perrendtartás két rendelkezése. 1937—38. Reformkérdések polgári perrendünkben. Budapest. 1939. Különlenyomatok.

tetésébe bocsátkozzam; ¹ az azonban kétségtelen, hogy az elismerés és lemondás épúgy alakítólag hatnak az ügy állására, és pedig úgy a per, mint az annak tárgyát képező magánjog szempontjából, mint a perbeli tények közül általában a bizonyításfelvétel, azután a nem vitatás, a mulasztás, a felek megállapodásán alapuló eskü stb.² A megoldandó kérdés csak az, hogy az ilyen alakító hatásnak milyen következményeket tulajdonítsunk. Mert egészen más jelentőséget kell adni az elismerésnek és lemondásnak, ha azokban jogügyleti akaratkijelentést, illetőleg rendelkezést látunk, mintha azokat a bizonyítás körébe eső tudomáskijelentésnek vesszük. De magáról a bizonyításról is eltérő nézetekkel találkozunk s míg a bizonyítás az uralkodó felfogás s a szó közhasználatú értelme szerint, a feleknek az a cselekvénye, mellyel a bíróságot a tényállítás valóságáról vagy valótlanságáról meggyőzni törekszenek, vagyis tehát a bizonyítási eszközök megnevezése, vagy felmutatása, addig az ezzel ellenkező felfogás ³ a bizonyítást a bíró cselekvényének mondja melynek lényege a perben észlelt tényekből, a perenkívüli tények meg-, vagy meg nem történtére való *következtetés*. Ezt a nézetet én is már korábban magamévá tettem s megfelelően indokoltam is.⁴ Ily értelemben a perben bizonyítás mindig van, holott a bizonyító eszközök megnevezése, vagy felmutatása sokszor elmarad. De a bírói következtetés mindenkor szükséges, mert ítéletét másképp nem tudná indokolni s bizonyítani, hogy perenkívül mely tények történtek vagy nem történtek.

II. Nézetem szerint azt, hogy az elismerés és lemondás a perben akaratkijelentés-e, vagy tudomáskijelentés, csak úgy lehet helyesen megoldani, ha figyelembe vesszük, hogy mi a polgári per tárgya. Ez utóbbi pedig mindig valamely jog, vagy jogviszony, illetőleg kivételesen, t. i. az okirat valódiságának, vagy valótlanságának megállapítása iránti perben, egy tény. Ez a jog-jogviszony rendszerint magánjogi, de néha közjogi is lehet, persze annak hátterében ilyenkor is magánjogi érdek áll. Ez utóbbi áll különösen a perorvoslati eljárásban. A tény pedig magánjogi vonatkozású. A jog-jogviszony lehet relatív, vagy abszolút. Relatív, ha annálfogva

¹ Az idevonatkozó nézetek kritikai ismertetését l. *Magyary: A perbeli beismerés*. Budapest. 1906.

² V. ö. *Sauer: Grundlagen des Processrechts*. II. kiad. Stuttgart. 1929. az ilyen perbeli tényeket alakító eszköznek (Sachgestaltungsmittel) nevezi. 199. l.

³ Nálunk *Magyary: id. Belsmerés*, különösen 124—140. ll. — *Magyar polgári perjog*. Budapest. II. kiad. 391. sk. ll.

⁴ *Szerző: A polgári perrendtartás tankönyve*. Budapest. 1917. 136. sk. ll.

a jogosított egy másiktól valamely teljesítést (adást, tevést, abbanhagyást, túrást) követelhet, akár most, akár később, vagy olyan, mely egyoldalú akaratnyilvánítással gyakorolható s mellyel szemben egy másikat ilyértelmű kötelesség nem terhel, pl. jog a felmondásra, a szerződéstől való visszalépésre, jog a közkereseti társasági tag kizárására, jog a házasság felbontására stb., melyek közül pl. e két utóbbi csak keresetben tett jogügyleti akaratkijelentéssel gyakorolható. Ezek az ú. n. jogállapotváltoztatásra menő jogok;¹ melyek a létező magánjogi állapot megváltoztatását eredményezik, mások ellenben a létező közjogi, t. i. perbeli stb. állapot megváltoztatását idézik elő, pl. jog a végrehajtás megszüntetésére, jog a Pp. 131. §-a értelmében hozott ítélet megváltoztatására s általában jog a perorvoslatra. Az absolut jog is lehet a polgári per tárgya, t. i. olyan jog, mellyel szemben mindenkit negatív kötelezettség terhel, pl. a névhez való jog a családi és házassági viszonyból származó jogok, az öröklési jog.

A Pp.-nek az elismerésre, beismerésre, lemondásra vonatkozó szabályai azután a dolog természetének megfelelően alkalmazandók, bármilyen jog képezi is a per s így a jogvédelem tárgyát. És épen ezt hagyják figyelmen kívül azok, akik az elismerésben jogügyleti akaratkijelentést látnak, miután csak azokat a pereket tartják szem előtt, melyeknek tárgyát valamely kötelmi viszonyból eredő olyan jog képezi, melyből a jogosítottnak egy másikkal szemben igénye, követelése keletkezik. Eltekintve azonban attól, hogy ez az érvelés az ilyen perekre sem talál, ez alapon a kérdést egységesen megoldani nem lehetne.

III. Igaz, hogy a magánjog világában az állam úgyszólván teljes cselekvési szabadságot ad az egyeseknek s reájuk bizza, hogy mi képen rendezzék magánjogi viszonyaikat. A törvény korlátai között tehát tetszés szerint rendelkezhetnek jogaik felett, azokra nézve szerződéseket köthetnek. A szerződés pedig mindenkor legalább két személy egybehangzó akaratnyilvánítását tételezi fel, melyet egymással szemben jelentenek ki,² mellyel az egyik magát a másikkal szemben jogosítani, illetőleg kötelezni, vagy jogosítani és kötelezni akarja s az ilyen akaratkijelentés jogügyleti akaratkijelentés s ilyen az is, ha a kötelezett fél a jogosított féllal szemben a kötelezettség fennállását elismeri. Ez az ú. n. elismerési szerződés, mely abstract

¹ V. ö. Szerző: id. Tankönyv.

² Kivétel pl. a házasságkötés, ahol a felek az anyakönyvvezetővel szemben jelentik ki egybehangzó akaratukat.

is lehet.¹ Míg az elismerés ilyen értelemben kötelemkeletkeztető s elévülést félbeszakító tény, addig a magánjog szerint az elengedés, megszüntetési szerződés, másként kifejezve a követelésről való lemondás, kötelemszüntető tény. Ez is jogügyleti akaratkijelentés, de ehhez szerződés nem szükséges, az egyoldalú elengedés is hatályos.

A magánjog világában meglevő ezt a szabad rendelkezési jogot a római per alapján, melyből fejlődött ki tulajdonképen a római magánjog, sokan átvitték a perjogra is, annál is inkább, mert a római per jogügyletek kötésére is felhasználható volt. A rendelkezési elv a polgári pernek is kétségtől egyik alapelve, de ez a rendelkezési jog nem olyan korlátlan, mint a magánjogban. Hiszen, ha alperes perbe bocsátkozott, az ő rendelkezési joga korlátozza a felperes rendelkezési jogát, ami abban jut kifejezésre, hogy a felperes most már az alperes beleegyezése nélkül a pertől el nem állhat s keresetét meg nem változtathatja. Vagyis rendelkezési joga valójában csak a perbebocsátkozás előtt szabad, épúgy, mint az alperesé is (Pp. 187. §). Azt, hogy az elismerés akaratkijelentés, csak azok állítják, akik a perben nem látnak egyebet, mint a magánjog védelmi eszközt s figyelmen kívül hagyják, hogy a modern per az igazság kiderítését s a jogrend megvalósítását célozza.

IV. E felfogás következménye, hogy miután az elismerés és lemondás a perben is előfordul, a perenkívüli elismerés és lemondás hatályát egyszerűen átviszik a perbeliekre is s a félnek azt a cselekvényét, mellyel a keresetben állított magánjog fennállását elismeri, vagy arról lemond, sokan szintén jogügyleti és pedig magánjogügyleti akaratkijelentésnek, vagy legalább is rendelkező cselekvénynek mondják s a Pp. háttérében álló elméleti felfogás is annak tartja s a törvény rendelkezései is részben ezen alapulnak.

V. A bíró által észlelt perbeli, vagyis a perben történt tényeket azonban csak a per nézőpontjából lehet megítélni. Így azt is, hogy a per jogügyletek kötésére felhasználható-e. Erre a kérdésre tagadólag kell felelni, mert az ellentétben állana a per jogi természetével s különösen annak céljával.

A felek a pert azért indítják, hogy perbeli védelmet nyerjenek s innen, hogy a felek a perben a perbeli védelemhez való jogukat gyakorolják. Joga pedig a perbeli védelemhez annak a félnek van, akinek részére a jogvédelem előfeltételei fennállanak. Ezek az előfeltételek a következők: 1. egy jog-jogviszony, kivételesen egy tény;

¹ Így általában a magánjogi tan- és kézikönyvek.

2. ennek polgári perútra való tartozósága; 3. a perbeli jogképesség; 4. a belföldi bíróság joghatósága; 5. a perviteli jogosultság; 6. a jogvédelmi szükséglet; a pert pedig a felek s a bíróság cselekvényei létesítik és bonyolítják le.

Így a felperes keresetében jogvédelmet kér s e kérelem indokolásaként beszámol a jogvédelem előfeltételeiről, vagyis ezek fennállására tudomását jelenti ki s így arra is, hogy a keresetbe vett s védelem tárgyát képező, rendszerint magánjog-jogviszony fennáll, vagy nem áll fenn. Hasonlóképen az alperes is, ha nyilatkozik erre — akár kér jogvédelmet, akár nem — a tudomását jelenti ki s mindezeket a cselekvényeket, melyeket a felek a perben a bíró előtt végeznek, csakis a per nézőpontjából lehet megítélni. A perbeli cselekvényeknek végcélja a perbeli védelem elnyerése, illetőleg a bíróság részéről a jogvédelem megadása, de épen ezért előbb a pert kell megalapítani s lebonyolítani. Így azután ezek a cselekvények közvetlen céljuk, jogi természetük, tartalmuk, alakjuk stb. szerint osztályozhatók. Jogi természetükre nézve a felek perbeli cselekvényei vagy közjogi jogosítványok, vagy megengedett cselekvények, vagy tilos cselekvények. A különböztetést úgy teszem meg, hogy annak a félnek, akinek a konkrét esetben joga van a perbeli védelemre, minden e cél elérésére szükséges cselekvénye *közjogi jogosítvány*. De mert a törvény szerint a per egyik elengedhetetlen előfeltétele, mind a két fél kölcsönös meghallgatásának lehetővé tétele (és nem a tényleges meghallgatása), így a törvény annak a félnek is megengedi a perben való részvételt, akinek a konkrét esetben nincs joga a perbeli védelemre. Ennek a félnek a cselekvényei *a megengedett cselekvények*. *Tilos cselekvények* pedig azok, melyektől a törvény a feleket eltiltja, pl. a perbeli hazudás (Pp. 222. §). Tartalmukra nézve pedig a perbeli cselekvények vagy *akaratkijelentések*, vagy *tudomáskijelentések*.¹

Ezeket a perbeli cselekvényeket a felek sohasem egymással, hanem a bírósággal szemben végzik s így akaratkijelentésről csak akkor lehet szó, ha e cselekvények közvetlenül, vagy közvetve a *perbeli védelemre* vonatkoznak, miután ezt a védelmet csak a bíróság adhatja meg. Akaratkijelentés ennél fogva technikus értelemben a

¹ L. erre nézve *Szerző*: A jogvédelem előfeltételei a polgári perben. Máramarossziget. 1910. 144. sk. 1. A jogvédelem előfeltételei pedig, tehát a jogviszony is, a jogvédelem szempontjából, mint a pertől független tények tekintendők. L. még id. Tankönyv. 62. sk. 11. Itt csak a jogi természet és a tartalom szempontjából bír jelentőséggel.

perbeli cselekvény csak akkor lehet, ha a jogvédelem kérdésére vonatkozik.¹ Minden más, a perben végzett, cselekvény, miután csak a bíróság irányában tehetők, amennyiben a jogvédelem előfeltételeire vonatkozik, csak tudomáskijelentés, vagy olyan akaratnyilvánítás lehet, mely nem vonatkozik sem a perbeli védelemre, sem annak előfeltételeire, pl. elnapolás, halasztás stb. iránti kérelem. Ha az akaratkijelentés közvetlenül vonatkozik a perbeli védelemre, pl. hogy a bíróság adjon-e jogvédelmet és mennyiben, úgy ahhoz a bíróság alkalmazkodni köteles, ha ellenben csak közvetve érinti a perbeli védelem kérdését, pl. hogy a tanúhoz, az ellenfélhez intézett kérdések feltétessenek-e, annak teljesítése sokszor a bíróság belátására van bízva. A bíróság azonban sohasem feltétlenül, hanem csak akkor köteles az akaratkijelentéshez alkalmazkodni, ha az indokolva van. Az indokolás pedig az által történik, hogy a fél a perbeli védelemhez való jogának előfeltételeire nézve, az ő tudomását, vagy meggyőződését kijelenti. Ilyen előfeltétele a jogvédelemnek egyebek közt — mint láttuk — a per tárgyát képező jog fennállása, vagy fenn nem állása, melyre a jogvédelmet kérik. Miután pedig az elismerés és beismerés, úgyszintén a lemondás épen erre vonatkozik, az a per nézőpontjából csak *tudomáskijelentés* lehet.

A fél akaratkijelentése technikus értelemben eszerint mindig csak a perbeli védelemmel kapcsolatos kérdésekre vonatkozhatik s amennyiben ahhoz a bíróság alkalmazkodni köteles, annak annyi és olyan a joghatása, mint amennyit és amelyet a felek elérni akartak s innen, hogy szokás perbeli, tehát közjogi jogügyletről is beszélni,² ami azonban természetesen nem magánjogi ügylet. Pl. *akaratkijelentés*: adjon a bíróság jogvédelmet a keresetbe vett jog megállapítása által. *Tudomáskijelentés*, mint ennek indokolása: felperes az alperesnek ezeret adott kölcsön. *Vagy akaratkijelentés*: a bíróság hallgassa ki a tanút. *Tudomáskijelentés*, mint indokolás: a tanú látta, hogy felperes az alperesnek ezeret adott kölcsön.

Ha már most az alperes elismeri, hogy a követelés fennáll, kijelentése a perbeli védelem előfeltételére vonatkozván, tudomását jelenti ki a bírósággal szemben. Ugyanez áll akkor is, ha a felperes lemond, vagyis a bírósággal szemben tudomáskijelentést tesz.

¹ Szerző: id. Jogvédelem.

² Szerző: id. Tankönyv. 64. l. Újabban *Magary* is: id. Perjog. 226. l. *Hellwig*: System des Deutschen Civilprocessrechts. Leipzig. 1912. némileg más-kép. 448. l.

Úgy az elismerés, mint a lemondás a bírósághoz van intézve s nem a másik félhez, ami már a per jogi természetéből is következik. A per ugyanis, a ma már uralkodónak mondható felfogás szerint, közjogi viszony, vagyis az állam és felek közötti jogviszony, mert a felek egymással a dolog természete szerint, közjogi viszonyban nem állhatnak s így perviszonyba sem juthatnak, annál kevésbbé, mert a per megalapítására, lebonyolítására stb. irányuló cselekvényeket nem egymással, hanem a bírósággal szemben végzik s így jogviszonyt keletkeztető tény hiányában egymással jogviszonyba már ezért sem juthatnak, de arra szükség nincs is, hiszen jogvédelmet csak a bíróságtól nyerhetnek s egymásnak azt meg sem adhatják.¹ A tudomáskijelentés pedig mindig a másik fél tudomáskijelentésére vonatkozó nyilatkozat, tehát, hogy felperes magánjoga fennáll-e, vagy sem, szintén csak tudomáskijelentés lehet, még akkor is, ha az nemcsak tény, hanem egyúttal jogállítást is tartalmaz s arra irányul, hogy alapul szolgáljon a bírói következtetésre, vagyis a bizonyításra.

Az akaratkijelentéshez a bíróság kötve van, hiszen a kérelmen túl nem terjeszkedhetik. Ebben a felek rendelkezési joga megátolja. Ellenben a tudomáskijelentés — hacsak a törvény kivételt nem tesz — a bírói következtetést nem köti meg s még ha el is fogadja azt következtetési alapul, szabad mérlegelési jogánál fogva, maga határozza meg, hogy abból milyen következtetést vonjon más tények meg-, vagy meg nem történte.

VI. Az elismerésnek és lemondásnak eszerint egészen más jelentősége van, ha az a magánjog világában, a felek közötti jogügylet alakjában történik, mintha a perben jelentik ki. Az tehát, hogy a perbeli elismerés-lemondás jogügyleti akaratkijelentés lenne, már az eddig mondottak folytán sem állhat meg s emellett annak perjogi hatása akkor is beáll, ha a másik fél nem is lenne jelen s ha az elismerő, vagy lemondó fél azt nem akarná.²

A bírói gyakorlat mégis magánjogi akaratkijelentést, esetleg rendelkezést lát az elismerésben, ami azonban a per nézőpontjából azért sem állhat meg, mert az elismerés ebben az esetben önálló lekötöztetési alap lenne, az ebből eredő jog pedig nem képezvén a per

¹ Szerző: id. Jogvédelem. 44. 1. id. Tankönyv. 4. 1.

² Ű. n. neutrális jogi cselekvény, holott a jogügyleti akaratkijelentést épen az jellemzi, hogy annak annyi és olyan a joghatása, amennyit és amilyet a felek elérni akarnak.

tárgyát, afelett határozni nem is lehetne.¹ De rendelkező cselekvénynek sem vehetjük az elismerést, mert a bíróságot olyan értelemben nem köti, hogy annak folytán többet ítéljen meg felperesnek, mint amennyit keresetében kért, mert a marasztalás a kérelmen túl nem terjedhet, s így a bírói kogníció határát sem szabja meg. Ha pedig felperes ily esetben — amennyiben azt a hatáskör megengedné — kereseti kérelmét felemelné, ez már felperesnek a jogvédelemre vonatkozó, tehát akaratkijelentése.²

VII. Amikor a törvényhozó a perre vonatkozó szabályokat megalkotja, még a gondolatát is elkerüli annak, hogy a polgári per jogügyletek kötésére felhasználtassék. Hiszen a cél a perbeli védelem, már pedig az elismerő alperes s a lemondó felperes a maga részére jogvédelmet nem kér, az ellenfél részére pedig nem kérhet, mert ez ellenkezik a per berendezésével s így az elismerés és lemondás, ha azt a perben jelentik ki, nem is lehet akaratkijelentés, hiszen nem a jogvédelemre vonatkozik, hanem csak tudomás kijelentés és pedig a bírósághoz intézett, egyoldalú kijelentés, emellett vonatkozhatik mindennemű jogra, pl. a névhez való jogra, öröklési jogra, családi és házassági viszonyból eredő jogokra, valamely okirat valódiságára, vagy valótlanságára, ha t. i. ez a per tárgya s nemcsak kötelmi viszonyból eredő jogosítványra, követelésre, s így nemcsak a marasztalási, hanem a megállapítási és jogállapotváltoztatási perekben is előfordulhat; elismerhetjük a megállapítási per tárgyát képező jog-jogviszony fennállását, vagy fenn nem állását, az örökléshez való jogot, a jogot a közkereseti társasági tag kizárására stb. s aligha volna valaki, aki ebben jogügyleti akaratkijelentést látna, pedig hát a perrendnek az elismerésre vonatkozó szabályai ezekre is állanak s a helyzetten az sem változtatna, ha a jogkeletkező tényeket ismerné be az ellenfél, mert ezzel a jogot is elismerné a legtöbb esetben. Úgy, hogy az itt mondottak a beismerésre is állanak, bár a törvény ezt némileg más elbánásban részesíti. T. i. a német perrend után különböztet elismerés (Anerkenntnis) és beismerés (Geständnis) között, az előbbi alatt a jog beismerését, az utóbbi alatt a ténybeismerést értvén, bár e kifejezéseket néha felcseréli s

¹ L. újabban Grill: Új DT. 1940. 472. 1. A magánjogi elismerésre ez áll, de a perbelire nem. L. még Grill: Új DT. 1939. 795. 1.

² Jóllehet az elismerés és beismerés fogalmilag nem különböznek egymástól, a törvény által használt műkifejezések folytán a gyakorlat is élesen megkülönbözteti a kettőt s így a kiskorú, vagy gondnokolt nevében a törvényes képviselő által tett elismerő vagy lemondó nyilatkozat minden esetben gyámhatósági jóváhagyásra szorul, ellenben a törvényes képviselő beismerése

tényelismerésről is beszél. A szóhasználat különben sem megfelelő s a bíróság is sokszor a tények elismeréséről szól, a tények beismerése helyett.¹ Emellett az ú. n. jogállapotváltoztatásra menő keresetknél nem is lehet a jogot a tények előadása nélkül individualizálni *Magyary* szerint különben a jogot nem is lehet elismerni, az azt keletkeztető tények beismerése nélkül. Ha pedig, ami ugyan nehezen képzelhető, az alperes a jogot elismerné, az azt keletkeztető tényeket azonban tagadná, — nézetem szerint — elismerés alapján nem lehetne ítéletet hozni.⁴ Újabban *Rosenberg*⁵ az elismerést jogi természetére nézve tudomáskijelentésnek mondja, ha az alperes csak azt jelenti ki, hogy a kereseti igény fennáll, de szerinte lehet az elismerés *akaráskijelentés* (Wollenserklärung) is, mert az a kijelentés, hogy a kereseti igény ugyan nem áll fenn, de az alperes azt mégis el akarja ismerni, szerinte elismerés, de nem tudomáskijelentés. Az elismerés azonban, mint mondja, nem lehet *akaratkijelentés* (Willenserklärung) technikus értelemben. Ez alapon azonban, nézetem szerint, ítéletet hozni nem lehetne, mert ez a kijelentés voltaképpen a jogállítás tagadása.⁶

Ha a pernek az volna a célja, hogy a felek jogügyletek kötésére használják fel s így az elismerést és lemondást magánjogi akaratkijelentésnek, illetőleg rendelkezésnek kellene tekinteni, úgy a törvénynek azt legalább is olyan hatállyal kellene felruházni, mint a végrehajtható közjegyzői okiratot (L. 1874 : XXXV. tc.), vagy mint a bírói egyességet s annak mindkét faját. (L. Pp. 139. és 423. §§.) Az előbbinek a perrel semmi kapcsolata nincs, az utóbbi pedig csak összekapcsolódik a perrel, ami azonban történetileg véletlen. Ezért az egyességet helyesen nevezik perre vonatkozó jogügyletnek.⁷ Az ilyen egyességnek t. i. a per céljával s a bíró leg-

nem, vagyis ez jóváhagyás nélkül is joghatályos. V. ö. *Kovács Marcell*: A polgári perrendtartás magyarázata. II. kiad. Budapest. Első füzet. 279. l.

¹ Grill: Új DT. 1939. 810. l.

² L. az ilyen keresetekre *Szerző*: id. Jogvédelem. 239. sk. ll.

³ *Magyary*: id. Beismerés. 203. l. és Id. Perjog. 422. sk. l.

⁴ *Wach* ilyenkor önálló kötelezési alapnak veszi az elismerést, mondván, hogyha a fél a kereseti tényeket nem ismeri be, de aláveti magát az igénynek, akkor kétségtelen, hogy aki elismer, az kötelezve akar lenni. Archiv f. d. c. *Praxis*. 64. k. 214. l. Amde felperes nem az önálló kötelezési alapon perelt s így ez alapon határozni nem lehetne.

⁵ Lehrbuch des Deutschen Zivilprocessrechts. Berlin. 1927. 419. l.

⁶ L. még *Degenkolb*: Beiträge zum Civilprocess. Leipzig. 1905. 130. l.

⁷ *Szerző*: id. Tankönyv. 65. l. L. még a perbeli egyességre s annak fajaira *Vinkler*: Peregyesség. Budapest. 1915. c. értékes munkáját. *Hellwig*: id. System. 449. l. az egyességet a perbeli jogügyletek közé sorozza.

fontosabb perbeli cselekvényével, a jogvédelemaadással semmi kapcsolata nincs. Már pedig a pernek ez az első és tulajdonképeni célja.

VIII. De mert a törvényhozó ilyen hatállyal sem az elismerést, sem a lemondást nem ruházza fel, legjobban mutatja, hogy az elismerés és lemondás nem is akaratkijelentés a per nézőpontjából, mert a bíróság ilyenkor is multban történt tényeket derít ki, ezekből következtetvén a perenkívül történetekre s maga ad jogvédelmet az arra jogosult félnek és pedig ítélettel, holott erre épügy nem volna szükség, mint az egyességnél, ha azok akaratkijelentések volnának, hanem azokat épügy jogerős végrehajtható ítélet hatályával lehetne felruházni, mint pl. az egyességet. Az egyességnél a bíró legfeljebb csak azt vizsgálhatja, hogy vajjon az a magánjog szabályaival, a közerkölcsiséggel stb. nem ellenkezik-e, itt tényeket egyáltalában nem derít ki, ellenben az elismerés, lemondás esetében a bíróságnak tényeket kell kideríteni s ítéletet hozni s abban be kell számolni, mint minden ítéletnél, a multban történt tényekről s ebből a szempontból mégis csak vizsgálnia kell, hogy az elismert tények stb. nem ellenkeznek-e a köztudomással, vagy a bíróság hivatalos tudomásával s az ilyen ítéletek indokolása, hogy azokat a bíróság elismerés, illetőleg lemondás alapján hozta, már implicite magában foglalja a bíróságnak a fentiekről való meggyőződését.¹ S az ilyen ítélet nemcsak formailag ítélet, mint azt némelyek mondják, hanem ugyanolyan gondolatbeli művelet (következtetés) eredménye, mint minden más ítélet s csak a következtetési alap más, bár az sem szükségképen. Ítélet nélkül az ilyen elismerésnek, vagy lemondásnak semmi hatálya a folyó perben nem volna s emellett a bíróság még az elismerés és lemondás esetében sem hozhatna ítéletet, ha a per, vagy a jogvédelem valamelyik előfeltétele hiányoznék.

Ebben látom a legerősebb bizonyítékát annak, hogy az elismerés (beismerés) és lemondás épen úgy tudomáskijelentések, mint pl. a tanú vallomása, vagy a felek eskü alatti nyilatkozatai.

IX. A törvény mégis az ilyen kijelentéseket sok tekintetben más szabályoknak veti alá, mint azokat a perbeli tényeket, melyek a bíróra nézve szintén következtetési alapul szolgálnak. A szabályozás lényege t. i. az, hogy az elismerés (beismerés) és a lemondás ki van véve a szabad bírói mérlegelés alul.

Ezek tehát ugyanolyan hatállyal vannak felruházva, mint a kötött bizonyítás körébe tartozó más bizonyítási eszközök, pl. a

¹ Ellenkezőleg *Rosenberg*: i. m. 418. l.

közokiratok, teljes bizonyító erejű magánokiratok, törvényes vélelmek stb. Míg azonban ezekkel szemben — a praesumptio juris et de jure kivételével — az ellenkező bizonyítása meg van engedve, az elismeréssel és lemondással szemben a törvény ezt kizárja. Az esetek túlnyomó részében ez alig is képzelhető, de mégis előfordulhatna, pl. a nem önálló, másként alárendelt mellékbeavatkozás esetében. De nem lehetséges.¹ Pedig az ilyen mellékbeavatkozóknak perbeli cselekvényei hatállyal nem bírnak, ha a fél akaratával, vagy cselekvényével (pl. lemondás), ellentétben állanak (Pp. 88. §).

X. Perrendtartásunk, szabályai megalkotásánál, a közjogias irányzatot tartja szem előtt s számos szabályából és rendelkezéséből az tűnik ki, hogy a per céljának az igazság kiderítését tartja (kitűnik ez különösen a Pp. 222. §-ából), mégis azonban vannak szabályai, melyek ezzel ellentétben állanak, sőt az igazság kiderítését is akadályozhatják. Egyebek közt ide tartoznak azok is, melyek az elismerésre (beismerésre) és lemondásra vonatkoznak.

Így a beismerésre az a szabály, hogy olyan tényállításokat, melyeket az ellenfél a szóbeli tárgyaláson beismer, bizonyítani nem szükséges (Pp. 263. §). Ezzel ellentétben az 1868 : LIV. tc. 186. §-a a beismerést a bizonyítási módok közé sorozza, tehát bizonyítási eszköznek veszi. A Bűnvádi perrend is bizonyítéknak veszi a beismerést (B. P. 139. §). A perrendtartás szerint tehát a beismerés a bizonyítást szükségtelenné teszi, ami azonban csak akkor érthető, ha bizonyítás alatt a félnek azt a cselekvényét értenénk, mellyel bizonyítási eszközeit megnevezi, vagy felmutatja. De mert a bírónak minden esetben indokolni kell, hogy miért állapította meg a jog fennállását, vagy fenn nem állását,² vagyis a bírónak is tudomáskijelentést kell tenni arra nézve, hogy a perben állított, vagy tagadott, tehát a perenkívüli, a multban történt tények megtörténtek-e, a beismerésből épügy következtetés útján deríti ki a perenkívüli tényeket, mint pl. a tanú vallomásából, vagy az okirat tartalmából. Más szóval ténykiderítés, vagyis bizonyítás, beismerés esetében is van, aminthogy a per bizonyítás nélkül nem képzelhető.

Míntehogy pedig az elismerés a beismeréstől fogalmilag nem különbözik,³ az elismerésre is állhatna az a szabály, hogy az a bizonyítást szükségtelenné teszi, csakhogy persze a bírónak ilyenkor is kell bizonyítani a fentebbi értelemben.

¹ V. ö. Szerző: Tudományos perjog. Debrecen. 1937. 10. 1.

² Ebben áll t. i. a perbeli védelem. Szerző: id. jogvédelem. 44. 1. s id. Tan-
könyv. 4. 1.

³ Magyary: id. Beismerés. 208. 1.

Mégis a Pp. rendelkezései mások az elismerésre, mint a beismerésre s egyebek közt azt a szabályt állítja fel, hogy elismerés-lemondás esetében, az ellenfél kérelmére, az elismerés-lemondás értelmében kell ítéletet hozni (Pp. 390. §). Ezek a rendelkezések arra mutatnak, hogy a beismerést elkülönítik az elismeréstől s az utóbbiban, valamint a lemondásban magánjogügyleti akaratkijelentést, rendelkezést látnak s innen van, hogy olykor egy sorba állítják az egyességgel, ami csakugyan a felek között létrejött jogügylet s az elismerést, lemondást és egyességet többször is kiemeli a törvény a perbeli cselekvények között (pl. Pp. 75., 80., 105. stb. §§).

XI. A polgári per berendése szerint a felek a perben jogállítókat, tényállításokat (tényeredményállításokat),¹ nyilatkozatokat tesznek, kérelmeket és ellenkérelmeket terjesztenek elő. Minthogy pedig ők a perben a perbeli védelemhez való jogukat gyakorolják, az ítélet iránti kérelemben implicite a perbeli védelemhez való jognak az állítása is bennfoglaltatik. Ennek indokolására hozza fel a felperes a jogvédelem előfeltételeinek fennforgását s ez a kijelentése — mint láttuk — tudomáskijelentés, beszámolás arról, hogy peren kívül, a multban mely tények történtek s hogy milyen jog keletkezett s alperes nyilatkozata a felperes tudomáskijelentésére nem lehet akarat, hanem tudomáskijelentés. Amikor a törvény jogállításról beszél, a perbeli védelem egyik előfeltételét s a per tárgyát képező, rendszerint magánjog állítását érti. Ezt a magánjogot pedig elő lehet adni alakszerű megnevezéssel, pl. tulajdonjog, vagy a jogkeletkeztető tények felsorolásával. És ez az utóbbi a gyakoribb eset. Ha már most az alperes a keresettel szemben védekezik, vagyis a maga részére kér jogvédelmet, úgy tagadhatja a kereseti jog- és tényállítást, vagy a kereseti tényállítást beismeri, de az abból eredő jogot tagadja, vagy végül úgy az állított tényeket, mint az azokból eredő jogot beismeri. Fontosabb a tények beismerése, mert azt, hogy azok jogot keletkeztetnek-e és milyet, mindig a bíró dönti el s ha alperes az állított jogot elismerné is, a bíró ez alapon ítéletet nem hozhatna, ha az elismert jog a felperes által felhozott tényekből nem volna levezethető. Egyetlen kivétel, ha felperes abstract jogállítást tenne, vagyis a jogkeletkeztető tényeket nem adná elő s az alperes a jogot elismerné. Azonban az ilyen elismerés is tudomáskijelentés, mert hiszen tudhatunk valamely jog fennállásáról, anélkül, hogy az azt keletkeztető tényeket ismernénk. Ebben az esetben persze a bíró nem ellenőrizhetné, hogy a nem állított tények az elismert

¹ Szerző: A Felülvizsgálati eljárás. Budapest. 1915. 116. sk. II.

jogot keletkeztethették-e. Ha az alperes az állított tényeket beismeri, vagy az állított jogot elismeri, mindig tudomáskijelentést tesz és pedig ebben a kijelentésben ugyanaz a jog és tényállítás foglaltatik, mint a felperesében s innen van, hogy az elismerés, némelyek szerint, még a felülvizsgálatnál is figyelembe jön.¹

Nem tartom megfelelőnek a Pp.-nek azt a rendelkezését, mely szerint a beismerés, ha az ellenfél annak visszavonásába beleegyezik, hatályát veszti, mert ezzel egy perbeli cselekvény hatályát nem a bíró, hanem a felek akaratától teszi függővé. A bíróság azonban ezen az eseten kívül a körülmények szorgos méltatásával ítéli meg, hogy a perben tett beismerés visszavonás által mennyiben veszti el hatályát (Pp. 265. §). Az előbbi szabály visszaesés a magánjogias irányzatba.

XII. A beismerésre, elismerésre és lemondásra vonatkozó, fentebb ismertetett szabályozásnak lényege és következménye az, hogy az ellenfelet felmenti az alul, hogy az alapul fekvő tényekre bizonyító eszközöket nevezzen meg, de a bíróságot nem mentesíti az ítélethozatal alul. És így a rendes esettől való eltérés csak az, hogy míg a bíróság pl. a tanúvallomásból, az okirat tartalmából vonja le megfelelő esetben következtetését, addig itt az ellenfélnek a fél előadásával egyező kijelentéséből következtet s emellett a hitelt érdemlőséget sem mérlegelheti, hacsak a törvény kivételt nem tesz. Ez azután sokszor az igazság rovására mehet s harmadik személyek jogainak kijátszására vezethet.

Az eddigiekben kifejtett indokok alapján veszem én a perbeli elismerést (beismerést) és lemondást tudomáskijelentésnek.

XIII. Mi lehet azonban az oka, hogy a törvény ezeket a perben előforduló más tudomáskijelentésektől eltérőleg szabályozza, mert azt, hogy azokban jogügyleti akaratkijelentést, rendelkezést lásson, a per célja és jogi természete megakadályozza. A törvény rendelkezésének egyedül elfogadható indoka az lehetne, hogy feltehető s az esetek túlnyomó részében így is van, hogy a fél, amikor elismer (beismer), vagy lemond, a valóságnak megfelelő kijelentést tesz, tehát az igazat mondja;² amire különben is kötelezve van. Emellett a szabályozásnak kétségkívül az is oka, hogy a per tárgya rendszerint valamely magánjog, vagy magánjogi vonatkozású tény, mely felett a felek peren kívül szabadon rendelkeznek, melynek folytán a pernek egyik alapelve a tárgyalási elv, bár az újabb perrendekben

¹ Így *Hellwig*: id. System. 442. 1. *Rosenberg*: i. m. 419. 1.

² Ezért *Hellwig*: System. 437. 1. a beismerést igazságkijelentésnek mondja.

a hivatalból való eljárás elve hovatovább jobban érvényesül (Pp. 288. §), sőt a nyomozó elv is (pl. Pp. 271. §), s a perrendnek vannak olyan eljárásai is, melyeket a nyomozó elven alapuló eljárásoknak is neveznek, melyekben ezek az elvek az igazság kiderítése érdekében érvényesülnek. (Ű. n. status perek.)

A tárgyalási elv mégis csak azt jelenti, hogy a bíróság az előtte, a felek által, felhozottakra alapítja a maga határozatát, de korántsem azt, hogy a bíróság a felek által felhozottakat minden további nélkül következtetési alapul vegye és ebben valóban csak a kötött bizonyítás esetei korlátozhatják a bírót. Épen azért kellene ezeket csak a legszűkebb körre szorítani, ahol t. i. más módon már nem lehetne az alapul szolgáló tényeket kideríteni, mert nem szenvedhet kétséget, hogy a modern per központjában a bíró áll, ki széles pervezetési jogánál fogva, a legjobban láthatja és ítélni meg a való helyzetet. Igaz, hogy a kötött bizonyítás sokszor megkönnyíti a bíró helyzetét s az elismerésre, beismerésre s a lemondásra vonatkozó szabályok is a bíró tehermentesítésére szolgálnak, mégis azonban az igazság tökéletesebb kideríthetése céljából, ezeket is, mint tudomáskijelentéseket, nem kellene kivenni a szabad bírói mérlegelés alul. Az aligha szenvedhet kétséget, mint láttuk, hogy a félnek ilyen tudomáskijelentéseit, ha azok a köztudomással, vagy a bíróság hivatalos tudomásával ellenkeznének, a bíróság következtetési alapul nem vehetné, hiszen akkor tudatosan egy, az igazságnak meg nem felelő jogi helyzetet teremtené.¹ De más esetben is, ha a bírónak a körülményeknél fogva azok valósága iránt kételyei, vagy aggályai volnának, vagy ha azt az arra jogosított személy tagadásba venné, pl. a mellékbeavatkozó, sőt az ellenkezőjét épen bizonyítaná is, vagy ha a körülmények arra mutatnának, hogy e tudomáskijelentések harmadik személyek jogainak kijátszására vezethetnek, legalább eskü alatti kihallgatást kellene elrendelni, ami a per befejezését nem késleltetné. És meg kellene változtatni a Pp.-nek azt a rendelkezését is, mely szerint a visszavont beismerés, ha az ellenfél abba beleegyezik, hatályát veszti, mert ezzel a perbeli cselekvény hatálya nem a bíró, hanem a felek akaratától volna függővé téve, akkor is, ha a bíró meggyőződését előidézte, mint ezt már láttuk is. A Pp. ilyen szabályt az elismerésre nem tartalmaz, de a fogalmi egyezőség folytán, azt minden esetben visszavonhatatlannak tartják, holott helyesebb volna mindkettőre a szabad bírói mérlegelést szabállyá

¹ A beismerésre így *Kleinfeller*: Lehrbuch des Deutschen Civilprocessrechts. Berlin. 1910. II. kiad. 334. l.

tenni. A tanú is visszavonhatja, kiegészítheti, kiigazíthatja vallomását s más tudomáskijelentést tehet, de a bíró szabad mérlegeléssel dönti el, hogy annak egyáltalán és milyen bizonyító erőt tulajdonítson. A fél és a tanú kijelentése között, miután itt mind a kettő tudomáskijelentés, nem is látok különbséget, mindkettő multban történt és általa észlelt tényekről számol be.¹

XIV. Összefoglalva az eddig mondottakat, az elismerés és lemondás azért tudomáskijelentés, mert a feleknek a perben a bírósággal szemben végzett cselekvényeit csak a per nézőpontjából, tehát csak a perjog és nem a magánjog szerint lehet és kell megítélni. Már pedig a perjog szerint a per célja az igazság kiderítése s az annak megfelelő jogvédelemadás s nem alkalomadás jogügyletek kötésére. A felek a perben jogvédelmet kérnek s akaratak erre irányul s ilyen értelemben beszélhetünk perbeli, tehát közjogi, de sohasem magánjogi jogügyleti akaratkijelentésről. Ez az akaratkijelentés a kereseti kérelemben és ellenkérelemben jut kifejezésre, amennyiben az egy meghatározott tartalmú s a felperesre, illetőleg az ellenkérelemben az alperesre kedvező ítéletre, tehát egy ilyennel adandó jogvédelemre irányul s mely kérelemmel és ellenkérelemmel a fél a jogvédelem előfeltételeit is állítja, melyek t. i. részére keletkeztek s ez alapon kér a maga számára perbeli védelmet. A felek perbeli cselekvényei azután csak ennyiben akaratkijelentések s azok a más következmények, melyek a kereseti kérelemmel és ellenkérelemmel szükségképen beállanak, tehát akkor is, ha a fél nem akarná, pl. a perfüggőség a kereset folytán, a felperes kötöttsége a perhez, az alperes ellenkérelme folytán, ú. n. neutrális jogi cselekvények és nem egy jogügyleti akaratkijelentés következményei.² Nem tartoznak azonban a jogvédelem kérdéséhez azok az akaratnyilvánítások, melyek valamely perre vonatkozó jogügyletet, pl. egységet, a hatáskörre, illetékességre vonatkozó megállapodásokat, választott bíróság iránti szerződést stb. eredményeznek, vagy melyek a perhelyzetet, a jogvédelem kérdésétől függetlenül, alakítják, pl. egy folyamatba levő per átvétele, vagy abba való belépés stb. pl. jogutódlás, mellékbeavatkozás,³ azután elnapolás, halasztás iránti kérelem stb.

¹ A Kúria a perbeli elismerés, mint rendelkezés jellegével bíró jogi tény visszavonását, a felülvizsgálati eljárásban kizártnak mondja. Grill: Új DT. 1939. 795. 1.

² V. ö. *Goldschmidt*: Der Process, als Rechtslage. Berlin. 1925. 320. 1.

³ L. részletesen *Goldschmidt*: i. m. 458. sk. 11.

Az elismerés, beismerés, lemondás sohasem a perbeli védelemre, hanem annak egyik előfeltételére vonatkoznak, t. i. a per és így a védelem tárgyát képező, rendszerint magánjogra s minthogy az elismerő alperes s a lemondó felperes jogvédelmet nem kér, ebbeli nyilatkozata már ezért is csak tudomáskijelentés lehet.

Az elismerés, lemondás jogi hatálya beáll akkor is, ha a cselekvő azt nem akarná s mindegyik *egyoldalú* s a *bírósághoz* intézett nyilatkozat, az szóval is kijelenthető, *bármilyen jogra* vonatkozhatik s nemcsak kötelmi viszonyokból eredő jogosítványokra, mint a magánjogi elismerés s az elismerésnek, lemondásnak *ítélet nélkül* jogi hatálya nincs s az azok alapján hozott ítélet csak a Pp. szabályai szerint és csak perújítási keresettel támadható meg, jogerőre emelkedés után s így a magánjogi elismeréssel és lemondással csak elnevezésében egyezik.

Nézetem szerint, helyesebb is volna de lege ferenda az elismerést, beismerést és lemondást minden perben szabad bírói mérlegelés tárgyává tenni, mert az igazság kiderítése, a jognak megfelelő állapot létesítése minden esetben közérdek.

A kiadásért felelős: Mátyás István.

Debrecen sz. kir. város és a Tiszántúli református egyházkerület
könyvnyomda-vállalata, 1946—436.

